

Bruk av borevisor i bobehandlingen

Statsautorisert revisor
Eugenia Krogs vold
Revisjonsfirmaet Flattum & Co

Artikkelen ser på nytten av å bruke borevisor i bobehandlingen til selskaper tatt under konkursbehandling og effekten dette har på avdekking av omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold.

Sammendrag

Problemstillingen som undersøkes, er hvorvidt borevisor bidrar til at det avdekkes omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold under bobehandlingen. Spørsmålet besvares gjennom en utvidet casestudie av 30 konkurs- og tvangsoppløsningsbo ved Oslo byfogdembete i perioden 1. juli 2014 til 30. juni 2015.¹ Studien konkluderer med at borevisor har en positiv effekt på bobehandlingen til konkursrammede aksjeselskaper gjennom økt avdekking av omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold. Dette underbygges med analyse av direkte og indirekte effekter som oppnås ved bruk av borevisor.

I denne studien er borevisor kun oppnevnt i 1,89 % av boene i utvalgsperioden (ferdigbehandlede aksjeselskaper i perioden 1. juli 2014 til 30. juni 2015). Også tidligere undersøkelser, utredninger og uttalelser indikerer at borevisor oppnevnes svært

Konklusjoner som trekkes i artikkelen

- Det avdekkes mer omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold i boene med borevisor enn i boene uten borevisor.
- I boene med borevisor er det tilført mer midler totalt gjennom bobehandlingen, og det er et større overskudd til fordeling på kreditorene.
- Avkastningen, målt som resultatet av bobehandlingen² i forhold til fordringsanmeldelsene, er svakere i boene med borevisor fordi det er anmeldt betydelige mer krav i boene med borevisor enn i boene uten borevisor og det ble avdekket store krav som aldri ble fullbyrdet som følge av manglende midler til å forfølge kravene videre.
- I boene hvor borevisor er besluttet oppnevnt, har borevisor selv vært den direkte kilden til avdekking av mer enn halvparten av de omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold.
- Borevisor avdekker primært omstøtelige gaver, ekstraordinære betalinger og transaksjoner som har representert en betydelig forfordeling. Insolvensvurderingen, med tanke på styrets handleplikt og oppbudsplikt, har stått sentralt i forbindelse med avdekking av erstatningsbetingende og strafferettslige forhold.

sjelden. Manglende oppnevning skjer på tross av kunnskap om at borevisor har en positiv innvirkning på bobehandlingen til konkursrammede selskaper, noe som også dokumenteres gjennom denne studien.

Problemstillingen

Revisjon av det nye konkursregelverket etter konkursreformen på 80-tallet tok om lag ti år. Utvalget, oppnevnt i 1990, ble ledet av professor Thor Falkanger og hadde som formål å forbedre dagjeldende lovverk, med fokus på konkursloven, dekningsloven og panteloven, for å effektivisere kampen mot økonomisk kriminalitet.³ Endringene ble først vedtatt i 1999 og trådte i kraft fra 1. januar 2000. Statsautorisert revisor Kjell Melhus var blant medlemmene i lovutvalget til professor Thor Falkanger. I perioden 1. juli 1991 til 15. juni 1992 ledet han et prøveprosjekt ved Oslo byfogdembete (daværende Oslo skifterett), hvor prosjektets hovedmålsettinger var å undersøke om de utvalgte

boene kunne tilføres midler, og om det var begått straffbare handlinger.⁴ Det ble i den forbindelse foretatt en utvidet (omfattende) regnskapsgjennomgang av utvalgte bo, spesielt med tanke på bo der det normalt ikke finnes midler til ordinært skifte. Revisorer ble oppnevnt som midlertidige bostyremedlemmer for å få innsyn i bobehandlingen. Selv om boene i mange tilfeller ble tilført midler som følge av prosjektgruppens arbeid, konkluderte Oslo byfogdembete, på spørsmål om borevisorordningen burde gjøres obligatorisk for alle bo, at revisorbistand i de små (enkle) boene hadde lite for seg.⁵

Formålet med min studie var å gjennomføre en empirisk analyse av hvordan situasjonen har utviklet seg siden Falkangerutvalget og Melhusprosjektet på 1990-tallet. Det underliggende problemet er manglende midler til finansiering av bobehandlingen. Konsekvensen er at kreditorene lider et større tap enn nødvendig og at

1 Studien er gjennomført som en del av masterstudiet i egenskap og revisjon ved Handelshøyskolen BI i Oslo i forbindelse med avlagt masteroppgave vårsemesteret 2016. Masteroppgaven er utarbeidet av artikkelforfatteren Eugenia Krogs vold med professor Erlend Kvaal som veileder. Originaltittel er «Omstøtelse, erstatning og straff ved konkurs og tvangsoppløsning. Bruk av revisor i bobehandlingen og effekten dette har. En empirisk analyse av 30 konkurs- og tvangsoppløsningsbo i perioden 1. juli 2014 til 30. juni 2015».

2 Resultatet av bobehandlingen er definert som dividende til fordeling på kreditorene på totalnivå, og som tilførte midler fra omstøtelse og erstatning når vi alene ser på avdekkede omstøtelseskra og erstatningskra i det enkelte bo.

3 Se NOU 1993: 16 s. 9.

4 Prosjektet ble finansiert av Justisdepartementet og var en del av Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet. Arbeidet er delvis behandlet i en rapport om prosjektet fra 1992 betegnet «Tiltak mot økonomisk kriminalitet - styrking av skifterettens økonomiske kompetanse i behandlingen av konkursboer».

5 Se Ot.prp. nr. 26 (1998–1999) s. 84.

Borevisor har en positiv effekt på bobehandlingen til konkursrammede aksjeselskaper gjennom økt avdekking av omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold.

straffbare forhold ikke avdekkes. I tillegg til det forholdet at borevisor normalt unnlates oppnevnt når det ikke er tilstrekkelig med midler i boet, er det svært uheldig at avdekkede omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold ikke forfølges fordi det mangler midler til bobehandlingen og boet ikke mottar garanti for fortsatt bobehandling. Å sikre tilstrekkelig finansiering av bobehandlingen er svært viktig i dagens samfunn med et økende antall konkurser⁶ og kompliserte selskapsstrukturer.

Oppnevning av borevisor

Formell oppnevning av retten

Hovedregelen er at borevisor skal oppnevnes som en del av bobehandlingen, jf. konkursloven § 90 (1). Loven åpner imidlertid for at borevisor kan unnlates oppnevnt når boet er enkelt og oversiktlig eller det ikke er tilstrekkelig med midler i boet, jf. konkursloven § 90 (4). I praksis er oppnevning av borevisor heller unntaket enn hovedregelen. I mitt utvalg ble borevisor kun oppnevnt i 1,89 % av boene (ferdigbehandlede aksjeselskaper for perioden 1. juli 2014 til 30. juni 2015). Til sammenligning var andelen bare 0,39 % for perioden 1. juli 2001 til 30. juni 2002.⁷ Spørsmålet om borevisorordningen burde være obligatorisk eller ikke, ble utredet i NOU 1993: 16, hvor Falkangerutvalget kom til at behovet for en borevisor stort sett alltid

er til stede fordi bostyrer normalt ikke er i stand til å foreta en forsvarlig gjennomgang av skyldnerens regnskaper på egenhånd.⁸ Utvalget argumenterte for at en ubetinget plikt til å oppnevnte borevisor ikke ville representere noen urimelig økonomisk belastning for boet fordi arbeidsoppgavene kan tilpasses det aktuelle boet, og fordi borevisor kan avlaste bostyrer. Etter høringsrundene, hvor blant annet Oslo byfogdembete uttalte at det kom lite ut av revisorbistand i de minste boene, konkluderte imidlertid departementet med at kravet ikke burde være absolutt, men at ordningen burde være fleksibel.⁹ Konkursrådet har også uttalt at oppnevning av borevisor ikke er nødvendig i alle bo, men at det vil avhenge av boets størrelse og kompleksitet, samt bostyrers regnskapskyndighet.¹⁰

Engasjement

Bostyrer kan velge å engasjere en borevisor til å utføre avtalte kontrollhandlinger uten at retten foretar en formell oppnevning. I mitt utvalg var det engasjert en revisor i 20 % av boene hvor det ikke var en formelt oppnevnt borevisor. En slik uformell oppnevning kan være et godt alternativ i boene som anses for å være enkle og oversiktlige, og hvor behovet for en fullstendig revisorgjennomgang ikke anses for å være til stede. Hovedfordelen er at revisor i slike

tilfeller kan bruke tiden på særskilt definerede arbeidsoppgaver, alt etter hva som er behovet i det aktuelle boet. Prosessen er mindre formalisert, og revisor kan oppsummere kritiske forhold i et enkelt notat, i stedet for å utarbeide en formell innberetning til retten. Det bemerkes imidlertid at også retten har mulighet til å begrense arbeidsoppgavene til en formelt oppnevnt borevisor, jf. konkursloven § 90 (3).

Borevisors rolle i bobehandlingen

Revisor er allmennhetens tillitsperson, jf. revisorloven § 1–2, og skal ivareta allmennhetens interesser. I relasjon til bobehandling står spesielt ivaretagelse av kreditorenes interesser sentralt, men også hensynet til næringslivet og allmennheten for øvrig med tanke på konkurskriminalitet. Formålet med borevisors gjennomgang av skyldnerens regnskaper vil normalt være å avdekke eiendeler som tilhører boet, samt vurdere om det foreligger mulige omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold. Gjennom revisjon av boets regnskaper fører borevisor kontroll med bostyrers disposisjoner og forvaltning av bomassen (eiendelene), samt kontroll med at tilførte midler gjennom bobehandlingen er fullstendige, og at fordelingen og utbetalingen av boets midler skjer i tråd med regelverket.¹¹

Borevisors arbeidsoppgaver

Arbeidsoppgavene til borevisor er todelt, jf. konkursloven § 90 (2). For det første skal borevisor gjennomgå og kommentere skyldnerens regnskaper og forretningsførsel. Funn og vurderinger dokumenteres i en innberetning som vil fungere som grunnlagsmateriale for bostyrer.¹² For det andre skal borevisor revidere boets regnskap og kontrollere utbetalinger fra boet. Det er ingen egen revisjonsstandard som omhandler borevisjon, men borevisjonen

6 Se <https://www.brreg.no/produkter-og-tjenester/statistikk/konkursregisteret/> (sist besøkt 1. mai 2017).

7 Se Dahle-Eliassen, Hjelte og Horjen 2003.

8 Se NOU 1993: 16 s. 53.

9 Se Ot.prp. nr. 26 (1998–1999) s. 86.

10 Se <http://www.konkursradet.no/uttalelse-nr-55-bruk-av-revisor-under-bobehandlingen.5305208-308137.html> (sist besøkt 7. mai 2017).

11 Se <http://www.konkursradet.no/huskeliste-ved-borevisjon.308335.no.html> (sist besøkt 14. mai 2017).

12 Se Økokrims skriftserie nr. 6 fra 1993, 57.

skal følge god revisjonsskikk generelt og tilpasses boets størrelse, kompleksitet, karakter og økonomi.¹² Retten kan begrense oppgavene i forhold til skyldnerens regnskaper og frita revisor for oppgavene knyttet til boets regnskaper, jf. konkursloven § 90 (3). Dersom det ikke er oppnevnt borevisor eller retten har fritatt borevisor fra å revidere boets regnskaper og kontrollere utbetalinger fra boet, skal oppgaven utføres av retten, kreditorutvalget eller særskilt oppnevnt revisor.

Teamsamarbeid mellom bostyrer og borevisor

Bobehandlingen har både en økonomisk og juridisk side. Som hovedregel skal den gjennomføres som et teamsamarbeid mellom bostyrer og borevisor. Fordelingen av arbeidsoppgaver tar utgangspunkt i at de er spesialister innenfor hvert sitt felt. Det er et gjensidig behov for hverandres vurderinger, og kommunikasjon vil ofte skje løpende inntil borevisor avgir sin innberetning. Normalt vil det avholdes et innledende og et avsluttende møte mellom bostyrer og borevisor. I tillegg vil borevisor ofte delta på boets møter i forbindelse med de kravene som eventuelt reises i løpet av bobehandlingen.

Resultatene fra casestudien

Informasjon om utvalg og metode er behandlet som en egen rammesak til slutt i denne artikkelen. Nedenfor presenteres hovedfunnene i studien.

Omstøtelige og erstatningsbetingende forhold

I tabell 2 og 3 nedenfor presenteres avdekkede og fullbyrdede omstøtelseskrav og erstatningskrav i boene med og uten borevisor, samt fullbyrdede krav (OEF) i forhold til avdekkede krav (OEA).¹³ I tillegg vises avdekkede krav og fullbyrdede krav i forhold til fordringsanmeldelsene i boet. Det er foretatt t-tester for å undersøke om det foreligger statistisk signifikante forskjeller mellom gjennomsnittene i bo med og uten borevisor.¹⁴ Ettersom utvalget er lite, er det naturlig å få en del ikke-signifikante resultater selv om det

underliggende har en reell forskjell. Det kan derfor ikke trekkes for mye ut av signifikansmålingen i min undersøkelse.

Omfanget av avdekkede og fullbyrdede krav

Tabell 2. Omstøtelige og erstatningsbetingende forhold

Omstøtelige og erstatningsbetingende forhold (MNOK)	Avdekkede omstøtelseskrav (OA)*	Avdekkede erstatningskrav (EA)*	Sum avdekkede krav (OEA)*	Fullbyrdede omstøtelseskrav (OF)**	Fullbyrdede erstatningskrav (EF)**	Sum fullbyrdede krav (OEF)**
Bo med borevisor	36,6	37,2	73,7	3,4	4,6	8,0
Bo uten borevisor	13,6	3,6	17,2	3,9	1,2	5,1
Forskjell	23,0	33,6	56,5	-0,5	3,3	2,8
T-verdi			-1,897			-0,540

* Avdekkede omstøtelseskrav og erstatningskrav (klare holdepunkter for at det foreligger et krav).
** Fullbyrdede omstøtelseskrav og erstatningskrav (boet tilføres midler gjennom omstøtelse eller erstatning).

Tabell 2 viser at det avdekkes mer omstøtelige og erstatningsbetingende forhold (OEA) i boene med borevisor enn i boene uten borevisor. Fullbyrdede omstøtelseskrav og erstatningskrav (OEF) er også større i boene med borevisor enn i boene uten borevisor, men her er forskjellen mindre, noe som blant annet skyldes at det ofte ligger mer usikkerhet bak kravene i boene hvor borevisor har vært oppnevnt (ofte større og mer kompliserte krav i bo med borevisor, noe som ofte vil føre til at fullbyrdede krav blir lavere i forhold til avdekkede krav, og dermed at forskjellen blir mindre).

Forholdet mellom avdekkede og fullbyrdede krav

Tabell 3. Forholdet mellom avdekkede og fullbyrdede krav og fordringsanmeldelser

Forholdet mellom avdekkede og fullbyrdede krav og fordringsanmeldelser	OEF* i % av OEA*	OEA* i % av anmeldte krav i boet	OEF* i % av anmeldte krav i boet
Bo med borevisor	10,8 %	5,1 %	0,6 %
Bo uten borevisor	29,8 %	2,2 %	0,6 %
Forskjell	-19,0 %	3,0 %	-0,1 %
T-verdi	-1,529	-1,816	-1,400

*Se definisjoner i tabell 2.

Tabell 3 viser at fullbyrdede krav utgjør mindre enn 30 % av avdekkede krav. Den lave andelen fullbyrdede krav i forhold til avdekkede krav (OEF i forhold til OEA) skyldes i hovedsak tre forhold. For det første inngås det ofte forlikforhandlinger, hvor boet ender med å godta et lavere beløp. Dette skyldes normalt motpartens manglende betalingsevne og/eller den risikoen og usikkerheten som ligger i et søksmål. I tillegg er tidsaspektet ved en rettslig prosess et viktig moment. For det andre kan boet bestemme seg for ikke å forfølge kravet videre på grunn av manglende midler i boet. En tredje situasjon er at selskapet det rettes et krav mot, også har blitt tatt under konkursbehandling, og som ender med lav eller ingen dividende.

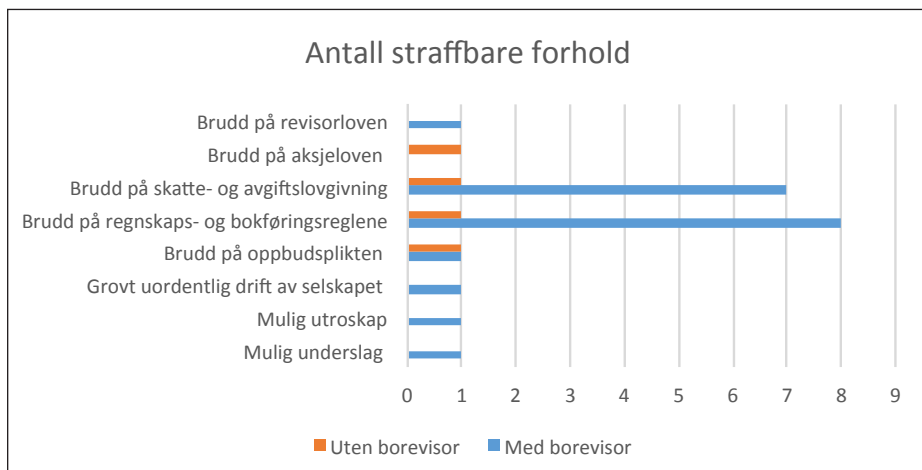
Avkastning i boene med og uten borevisor

Ved å se avdekkede og fullbyrdede krav i forhold til fordringsanmeldelsene får en et inntrykk av hvilken avkastning arbeidet med å avdekke omstøtelige og erstatningsbetingende forhold har gitt i forhold til kreditorfellesskapet. Som det fremgår av tabell 3 over, er avkastningen, målt som omstøtelseskrav og erstatningskrav i forhold til fordringsanmeldelser i boet, bedre i boene med borevisor for avdekkede krav. For fullbyrdede krav er imidlertid resultatet motsatt, noe som henger sammen med at det ble avdekket betydelige krav i seks av boene med borevisor som aldri ble fullbyrdet som følge av manglende midler til å forfølge kravene. I tillegg er det avdekket betydelig flere krav i boene med borevisor. Når fordringsanmeldelsene øker, vil den relative avkastningen bli lavere.

13 I masteroppgaven er «øvrige krav» (andre krav enn de som er rettet mot styret, daglig leder og selskapets eksterne revisor) og «refusjonskrav» (refusjon av merverdiavgift og skatt) undersøkt i tillegg til det som er definert som omstøtelseskrav og erstatningskrav. Av praktiske årsaker er dette holdt utenfor tabellene i denne artikkelen og ikke drøftet noe nærmere. Det var avdekket få krav innenfor de to ekskluderte kategoriene.

14 Jeg har valgt å vurdere statistisk signifikans på 95 %-nivå. På dette nivået vil statistisk signifikans foreligge når t-verdien er større enn (se bort fra minusfortegn) 1,701 når det er 15 bo i hver gruppe (totalt 30 bo).

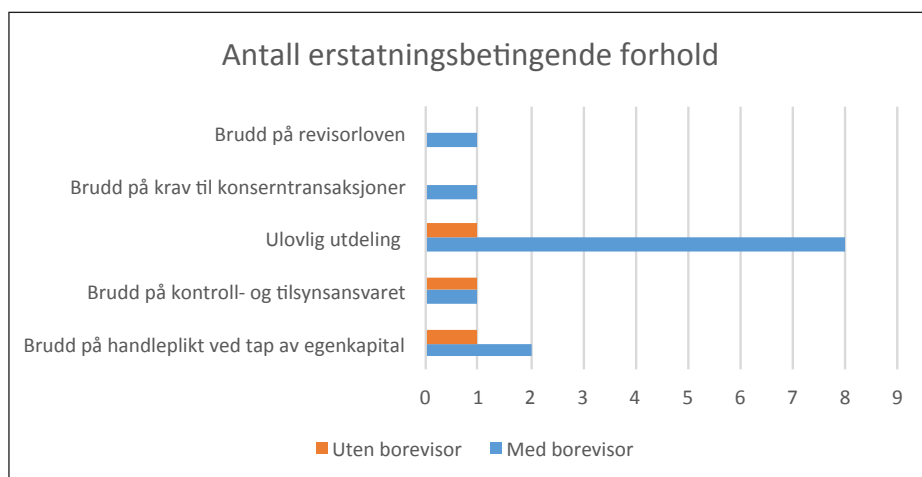
Kategorisering av omstøtelige forhold

Figur 1. Antall omstøtelige forhold i bo med og uten borevisor fordelt etter omstøtelsesregel.

Det er dekningslovens bestemmelser om gaver og ekstraordinære betalinger som har dominert i boene med borevisor (se figur 1). I tillegg har vurderinger knyttet til den subjektive bestemmelsen vært fremtredende. I boene uten borevisor har også omstøtelse av ekstraordinære betalinger vært det sentrale grunnlaget, etterfulgt av omstøtelige utlegg.

Kategorisering av erstatningsbetingende forhold

Figur 2. Antall erstatningsbetingende forhold i bo med og uten borevisor fordelt etter grunnlag.

Utdelinger i strid med bestemmelser i aksjeloven har vært det sentrale erstatningsbetingende forholdet i bo med borevisor, etterfulgt av brudd på handleplikten ved tap av egenkapital (se figur 2). For øvrig har fordelingen vært jevn i bo med og uten borevisor.

Fordeling mellom bostyrer og borevisor

Tabell 4. Fordeling av avdekkede og fullbyrdede krav mellom bostyrer og borevisor

Fordeling mellom	OEA*		OEF*	
	MNOK	%	MNOK	%
bostyrer og borevisor				
Totale krav til fordeling, jf. tabell 2.	73,7	100,0	8,0	100,0
Bostyrer	10,2	13,9	5,1	63,7
Borevisor	63,5	86,1	2,9	36,3
T-verdi	-2,459		-0,698	
*Se definisjoner i tabell 2.				

I tabell 4 (nederst til venstre) er avdekkede og fullbyrdede krav i boene med borevisor fordelt mellom bostyrer og borevisor. Fordelingen er basert på en vurdering av hvem som har vært hovedkilden til avdekking av det aktuelle forholdet (100 % dersom avdekket alene, 50 % dersom avdekket i fellesskap og 75 % dersom avdekket i fellesskap, men hvor den ene har hatt en mer fremtredende rolle enn den andre). Konklusjonene bygger på informasjon i innsendte boinnberetninger, hvor rollefordelingene ofte, men ikke alltid, er dokumentert (enten direkte gjennom detaljerte beskrivelser eller indirekte gjennom mandatet og øvrige formuleringer). Her har det åpenbart vært nødvendig å bruke skjønn i min studie. Ved betydelig usikkerhet er det lagt til grunn en 50/50-fordeling.

Hvem avdekker de omstøtelige og erstatningsbetingende forholdene?

Som tabell 4 viser, er borevisor tilordnet en andel på 86,1 % av avdekkede krav og 36,3 % av fullbyrdede krav. Hovedårsaken til at bostyrer er tilordnet en større andel av fullbyrdede krav er at avdekkede krav i seks av boene med borevisor aldri ble forfulgt gjennom rettsapparatet som følge av manglende midler i boet (kravene ble aldri fullbyrdet). I samtlige av de seks nevnte boene var borevisor kilden til avdekking av de omstøtelige og erstatningsbetingende forholdene (tilordnet en andel på 100 %). Denne skjevheten slår svært negativt ut på borevisors andel av fullbyrdede krav, men reflekterer samtidig en reell begrensning i nytten av å oppnevne borevisor. Det har liten hensikt å påvise ressurser for boet dersom man ikke har evne til å innrive dem.

Hvilken betydning har mandatet?

Borevisor gis ofte et begrenset mandat, noe som legger føringer for hvem som avdekker hva. Flere forhold som avdekkes i løpet av bobehandlingen, ligger derfor utenfor borevisors arbeidsramme, men mandatet er normalt innrettet mot områder hvor det er forventet å finne forhold av betydning for bobehandlingen. Borevisor avdekker ofte transaksjoner som ligger i «gråsonen». Dette vil normalt kreve grundige undersøkelser og vurderinger fra både bostyrer og borevisor.

Hva indikerer tabellen?

På overordnet nivå indikerer tabellen at borevisor har hatt en aktiv og viktig rolle i forbindelse med avdekking av mulige omstøtelige og erstatningsbetingende forhold. Det er imidlertid viktig å være oppmerksom på at bobehandlingen består av et teamsamarbeid mellom bostyrer og

borevisor, og at det foreligger gjensidig avhengighet av hverandres ekspertise, uavhengig av hvem som er hovedkilden til avdekking av de konkrete forholdene.

Straffbare forhold

Omfanget av straffbare forhold

Det er avdekket flere straffbare forhold i boene med borevisor enn i boene uten borevisor. Blant boene med borevisor ble åtte av 15 bo innberettet til påtalemyndigheten og/eller skattemyndighetene. Dette funnet må imidlertid ses i lys av at seks av selskapene i boene med borevisor var del av samme konsern, og at alle de seks boene ble innberettet for de samme forholdene. Blant boene uten borevisor forelå det innberetning i tre av de 15 boene.

Hvem avdekker de straffbare forholdene?

Vurdering av straffbare forhold synes å skje gjennom et nært samarbeid mellom bostyrer og borevisor i boene med borevisor. Oppnevnelse av borevisor skjer ofte på et stadium hvor det allerede foreligger mistanke om straffbare forhold og borevisors bidrag vil normalt være ytterligere undersøkelser av de mistenkte forholdene. I bo hvor det mangler midler, er det normalt å søke om garanti gjennom Justis- og beredskapsdepartementets særskilte garantiordning.¹⁵

I hvilken grad oppnevnes borevisor i bo hvor det er mistanke om straffbare forhold?

Av de 161 utlodningsboene innenfor min utvalgsperiode ble 18 (11 %) oversendt til påtalemyndighetene, hvorav tre¹⁶ av boene var med i mitt utvalg. Dette tilsier at borevisor ikke oppnevnes i alle bo hvor det er mistanke om straffbare forhold, men at det er flere forhold som får betydning. Det kan stilles spørsmålsteget ved kvaliteten på vurderingene som ligger til grunn for anmeldelsene som er oversendt til påtalemyndighetene i bo uten borevisor. Langli og Ramnefjell (1998) dokumenterte ved hjelp av en spørreundersøkelse at over halvparten av respondentene fra påtalemyndighetene mente at innholdet i boinnberetningen ikke dannet et godt nok beslutningsgrunnlag for vurdering av

15 Se Rundskriv G-05/2014.

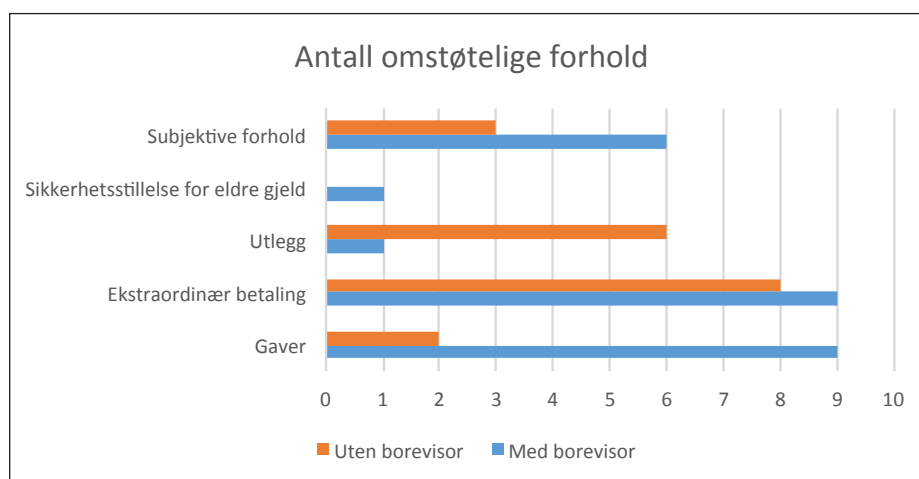
16 Borevisor var formelt oppnevnt i det ene (gruppering: bo m/borevisor) og kun engasjert i det andre (gruppering: bo u/borevisor). I det tredje boet var det ingen revisor (gruppering: bo u/borevisor). I tillegg til de tre nevnte utlodningsboene var det avdekket straffbare forhold i syv av ni innstillingsbo (gruppering: bo m/borevisor), samt ett tilfelle med innberetning til skattemyndighetene blant utlodningsboene (gruppering: bo u/borevisor). Dette gir totalt tre anmeldelser blant boene uten borevisor og åtte anmeldelser i boene med borevisor.

videre etterforskning.¹⁷ I høringsrundene ved revisjon av konkursregelverket på 1990-tallet var det én instans, Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), som var kritisk til en generell opplysnings- og bistandsplikt overfor påtalemyndighetene. Begrunnelsen for det kritiske standpunktet var at en slik plikt kan føre til at straffbare forhold blir innrapportert uten at det foretas en grundig nok vurdering.¹⁸ Problemet oppstår når bostyrer på grunn av manglende midler ikke har prioritert gjennomgang av straffbare forhold, men likevel ønsker å overholde plikten overfor påtalemyndighetene.

I hvilken grad innberettes straffbare forhold?

Tidligere undersøkelser indikerer at det foreligger konkurskriminalitet i 1/3 til 2/3 av næringslivskonkursene. Bare 20–30 % av kriminelle konkurser blir imidlertid bevist og straffet.¹⁹ Som det fremgår over, forelå det kun innberetning i ett av ni tilfeller (11 %) blant utlodningsboene innenfor min utvalgsperiode. Den lave innberetningsandelen kan skyldes begrensede midler og manglende tillit til oppfølging fra politiets side. I den forbindelse vises det til at det kun var dokumentert straff i ett av de 30 boene i mitt utvalg. For de øvrige boene som ble innberettet til påtalemyndighetene og/eller skattemyndighetene, var saken henlagt eller hadde ukjent status.

Kategorisering av straffbare forhold

Figur3. Antall straffbare forhold i bo med og uten borevisor fordelt etter grunnlag.

Mesteparten av de anmeldte straffbare forholdene i bo med borevisor er knyttet til brudd på regnskaps- og bokføringsreglene, tett etterfulgt av brudd på skatte- og avgiftslovgivningen. I boene uten borevisor har insolvensvurderingen hatt lavere prioritet og i noen tilfeller også vært helt fraværende (i det ene tilfellet med innrapportert brudd på oppbudsplikten blant boene uten borevisor, var det engasjert en revisor til å foreta insolvensvurderingen). Vurderingen av de straffbare forholdene i boene uten borevisor har i større grad knyttet seg til brudd på innsendelsesplikter mv. Årsaken til at det kun er ett tilfelle med innrapportert brudd på oppbudsplikten blant boene med borevisor, er at borevisor i de fleste tilfellene kom frem til at oppbudsplikten var overholdt i de tilfellene hvor det var mulig å foreta en insolvensvurdering.

Ved revisjon av konkursregelverket på 1990-tallet forslø Økokrim en lovfestet plikt til å beskrive insolvenstidspunktet i boinnberetningen (så langt mulig) fordi det legger et viktig grunnlag for etterforskningen i boene hvor det er mistanke om straffbare forhold.²⁰ Justisdepartementet anførte imidlertid at det ikke kan foreligge plikt i de tilfellene hvor dette ikke enkelt kan fastsettes basert på mottatte opplysninger.²¹ Dersom det kun er plikt til å undersøke insolvenstidspunktet når dette enkelt kan fastsettes basert på fullstendige regnskaper, vil kriminelle ha et insentiv til å bryte regnskapslovgivningen for å kamuflere brudd på oppbudsplikten. Langli (1994) kom frem til at selskaper som ikke

17 Rapporten er basert på en spørreundersøkelse gjennomført av Johansen, Sandvik og Allum (1997).

18 Se Ot.prp. nr. 26 (1998–1999) s. 119.

19 Se Langli 2001.

20 Se Ot.prp. nr. 26 (1998–1999) s. 119.

21 Se Ot.prp. nr. 26 (1998–1999) s. 122.

offentliggjør årsregnskapet, blir beskyldt for færre straffbare forhold enn de som overholder innsendelsesplikten (selskapene blir sjeldnere undersøkt for brudd på oppbudsplikten da en er avhengig av et regnskap for å kunne fastslå insolvenstidspunktet).

Hva sier det endelige boregnskapet?

Tilførte midler gjennom bobehandlingen

Tabell 5 nedenfor viser at det er tilført mer midler gjennom bobehandlingen i bo med borevisor enn i bo uten borevisor. Dette gjelder både totalt og fra omstøtelige og erstatningsbetingende forhold.

Tabell 5. Tilførte midler gjennom bobehandlingen

Tilførte midler gjennom bobehandlingen (MNOK)	M/borevisor	U/borevisor
Sum tilførte midler gjennom bobehandlingen*	39,6	27,2
Hvorav fra omstøtelige og erstatningsbetingende forhold**	9,0	6,6
*Herunder tilførte midler fra salg av eiendeler og innbetaling fra kunder, samt tilførte midler fra omstøtelseskrav og erstatningskrav		
**Inkluderer tilførte midler fra øvrige krav og refusjonskrav (se fotnote 13)		

Resultatet av bobehandlingen

Hvor mye midler som totalt tilføres gjennom bobehandlingen, må sees i sammenheng med inngående bankbeholdning og massekravene (boomkostningene) for å se hvor mye som er igjen til kreditorene. Tabell 6 viser at det er et større overskudd til fordeling på kreditorene i boene med borevisor enn i boene uten borevisor. Innstillingsboene er hovedårsaken til den store spredningen i boene med borevisor.

Tabell 6. Resultatet av bobehandlingen

Resultatet av bobehandlingen (MNOK)	Gjennomsnitt	Standardavvik	Median	Maks	Min
Midler:*					
Bo med borevisor	4,4	7,6	1,3	24,1	,0
Bo uten borevisor	2,0	3,6	,8	14,9	,5
Massekrav:**					
Bo med borevisor	2,4	5,1	,8	20,1	,0
Bo uten borevisor	,6	,7	,3	2,9	,1
Resultat (midler minus massekrav):***					
Bo med borevisor	2,0	5,2	,0	19,9	-,3
Bo uten borevisor	1,5	3,0	,4	12,0	,1
* Inngående bankbeholdning og tilførte midler gjennom bobehandlingen					
** Boomkostninger					
*** Resultat ifølge boets sluttregnskap					

Avkastning i boene med og uten borevisor

Tabell 7 viser resultatet i forhold til fordringsanmeldelser. Basert på beregnet t-verdi er det 95 % sikkert at resultat i forhold til anmeldte krav i boene med borevisor er signifikant mindre enn i boene uten borevisor. Som omtalt tidligere henger dette sammen med at det er anmeldt betydelig mer krav i boene med borevisor, og at det i seks av boene med borevisor ble avdekket store krav som aldri ble fullbyrdet som følge av manglende midler til å forfølge kravene videre.

Tabell 7. Resultat i forhold til fordringsanmeldelser

Resultat i % av fordringsanmeldelser	M/bo-revisor	U/bo-revisor	T-verdi
Totalt	2,1 %	2,7 %	
Gjennomsnittlig	0,1 %	12,9 %	-2,206

Gjeldende borevisorordning. Hva sier de empiriske funnene?

Er det nyttig å oppnevne borevisor?

Nytten av å oppnevne borevisor kan være direkte, gjennom avdekking av omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold, og/eller indirekte, gjennom forebygging (revisjonens preventive formål) og borevisors effekt på bostyrers arbeid og bobehandlingen for øvrig. Det er borevisors mandat som danner det potensielle utgangspunktet for nytte, og rammen fastsetter maksimal kostnad ved oppnevning. Dersom borevisor gjennomfører arbeidsoppgavene på en tilfredsstillende måte, er oppdraget fullført, og det gir i seg selv en positiv nytteverdi. Uavhengig av om boet tilføres midler eller om det avdekkes straffbare forhold, vil nytten også kunne ha en avkrefteende verdi. Borevisor har ikke gjort noen dårligere jobb i de boene hvor det konkluderes med at det ikke foreligger omstøtelige, erstatningsbetingende eller straffbare forhold, forutsatt

Borevisor har en positiv innvirkning på avdekking av omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold.

at konklusjonene bygger på riktige forutsetninger.

Gjennom studien har jeg dokumentert at borevisor har en positiv innvirkning på avdekking av omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold. Effekten antas å være positiv i forhold til om borevisor ikke oppnevnes. Dette innebærer at dersom bostyrer på egenhånd hadde forsøkt å ivareta de samme arbeidsoppgavene under de samme omstendighetene, ville utfallet kunne ha vært et annet. Det antas at bostyrer ville ha lagt seg på et lavere detaljnivå enn borevisor, og dermed at potensielle forhold ikke avdekkes eller utelukkes på et tidlig stadium. De underliggende årsakene til dette kan være to forhold. For det første vil vanligvis bostyrer (advokat) ikke ha inngående regnskapsforståelse slik som borevisor har. Å trekke konklusjoner uten å se hele bildet eller kjenne til viktige detaljer, kan føre til feilslutninger. For det andre er bostyrers arbeidsoppgaver mange, og regnskapet får

kanskje ikke alltid det fokuset det fortjener. Bak dette ligger prioriteringer og vesentlighetsvurderinger, men dersom regnskapsforståelsen er mangelfull, kan nedprioriteringen være svakt begrunnet.

Bør det oppnevnes borevisor i alle konkursbo?

Problemet med å gjøre ordningen obligatorisk for alle bo, er at det blir «å skjære alle over én kam». Selv om det i prinsippet stort sett alltid vil være behov for en revisor i løpet av bobehandlingen, burde ordningen være fleksibel med tanke på de praktiske unntakstilfellene. Nyttan av å oppnevne borevisor må avveies mot boets kompleksitet og bostyrers kompetanse på den ene siden og boets forventninger til den videre bobehandlingen på den andre siden. Det er imidlertid ikke uproblematisk å ha en subjektiv unntaksregel slik vi har i dag. Borevisor oppnevnes i svært få tilfeller (1,89 % i perioden 1. juli 2014 til 30. juni 2015). Etter min mening bør bobehandlingen oftere involvere en borevisor, og praktisering av unntaksregelen bør bli strengere. Vissheten om at hovedregelen er oppnevning av borevisor vil i seg selv kunne ha en preventiv effekt på foretakenes adferd i perioden før konkursen, og dermed bidra til å forebygge konkurskriminalitet og illojale disposisjoner overfor kreditorfellesskapet. Når oppnevning av borevisor i praksis heller er unntaksregelen enn hovedregelen, undergraves imidlertid den preventive effekten. En løsning kan være at vurderingen av hvorvidt boet er «enkelt og oversiktlig», må dokumenteres i større grad, hvor kontroll og oppfølging gjennomføres av en uavhengig instans. Dersom boet har planer om å engasjere en revisor på konsulentbasis, bør dette fremheves overfor instansen som vurderer grunnlaget for manglende borevisoppnevning, da det i stor grad vil ivareta formålet med revisorordningen. Å foreta et engasjement fremfor en formell oppnevning kan være fordelaktig (kostnadseffektivt) i bo hvor det er mer eller mindre klart hvor risikoen ligger. I et slikt tilfelle kan borevisor innrette all sin innsats mot risikoområdene og legge mindre vekt på den formelle gjennomgangen. En annen løsning kan være å definere hvilke bo som regnes som små, og innføre borevisorpplikt for boene som ikke havner inn under denne definisjonen (noe lignende revisjonsplikten som gjelder for aksjeselskaper under fortsatt drift). Selv om dette ikke åpner for en individuell vurdering av det enkelte boet, kan det tenkes at dette er den eneste løsningen

som øker andelen bo med borevisor, og som samtidig forsøker å ta hensyn til behovet i de aller minste boene. Som et alternativ til økt dokumentasjon av praktisering av unntaksregelen eller borevisorpplikt for bo som ikke defineres som små, kunne det være aktuelt å innføre en form for forenklet borevisorpplikt for alle bo, hvor det pålegges en minimumsgjennomgang etter en standard sjekklister og til fastpris, som muliggjør en vurdering av det videre behovet. Ved å foreta en slik forenklet gjennomgang vil revisor kunne foreta en kostnadseffektiv risikovurdering av hvert enkelt bo før det tas endelig stilling til om borevisor skal oppnevnes eller engasjeres. Dette vil særlig kunne virke preventivt på ledelsen i forkant av en konkurs.

Hvem kan oppnevnes som borevisor?

Loven stiller ikke krav om at borevisor må være registrert eller statsautorisert revisor, men i praksis er det som hovedregel godkjente revisorer som oppnevnes,²² jf. revisorloven kapittel 3. Det konkursrammede selskapets valgte revisor er, på linje med styret og daglig leder, aktuell part i forbindelse med boets vurdering av erstatningsansvar og straffansvar. På grunn av inhabilitet kan selskapets valgte revisor ikke formelt oppnevnes som borevisor, jf. konkursloven § 12 (1) nr. 4. Bestemmelsen tar for seg tilknytningen til skyldneren og rammer ikke inhabilitet mellom bostyrer og borevisor. Habilitetsreglene i konkursloven er derfor ikke til hinder for at bostyrer og borevisor kan komme fra samme firma.

Bostyrer har mulighet til å engasjere selskapets regnskapsfører og valgte revisor på konsulentbasis i stedet for eller i tillegg til å bruke borevisor. Regnskapsfører benyttes gjerne til å slutføre regnskapet i de tilfellene hvor regnskapet ikke er à jour pr. konkursåpning, mens ekstern revisor kan engasjeres til å foreta nærmere undersøkelser. Dette kan være fordelaktig sett i lys av den kunnskapen regnskapsfører og ekstern revisor allerede besitter om debitor. Ifølge en studentoppgave fra Handelshøyskolen BI basert på intervjuer av bostyrer, foretrekker bostyrer å bruke borevisor fremfor ekstern revisor, fordi sistnevntes objektivitet kan være truet i en konkurssituasjon og fordi ekstern revisor mangler erfaring fra borevisjon.²³

²² Se <http://www.konkursradet.no/revisjon-av-boregnskap.308097.no.html> (sist besøkt 14. mai 2017).

²³ Se Heimgård, Larsen og Karlsen 1991.

I mitt utvalg var regnskapsfører engasjert i ett tilfelle til å bistå med innsendelse av merverdiavgiftsoppgaver. Det er ingen eksempler i mitt utvalg på at bostyrer har engasjert selskapets valgte revisor. Som følge av at det bør stilles spesielle krav til borevisor (se neste punkt), kan selskapets regnskapsfører og valgte revisor *ikke* erstatte borevisors arbeidsoppgaver, men i enkelte tilfeller kan det være hensiktsmessig å engasjere dem til å fullføre eller utvide påbegynt arbeid.

Hvilke krav bør stilles til borevisor?

Borevisjon bør foretas av en objektiv revisor som ser regnskapet med «friske øyne» (for første gang). Som omtalt tidligere vil borevisors arbeidsoppgaver blant annet bestå i å foreta undersøkelser med tanke på å avdekke mulige omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold. Selv om bostyrer normalt vil vurdere det endelige rettsgrunnlaget, krever en slik gjennomgang at borevisor har god kunnskap om reglene, herunder blant annet dekningslovens regler om omstøtelse. Borevisjon skiller seg også fra ordinær revisjon ved at regnskapene det arbeides med ofte er svært mangelfulle, noe som vil kreve en annen angrepsvinkel. For å kunne gjennomføre en effektiv gjennomgang av boene er det derfor nødvendig med erfaring fra borevisjon, og en god borevisor vil ha dette som spesialitet.

Oppsummering

Min studie viser at det avdekkes mer omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold i boene med borevisor enn i boene uten borevisor. Om boet, med eller uten borevisor, faktisk ender med å bli tilført midler fra omstøtelse og erstatning i tvisttilfeller, samt om det faktisk ilegges straff, varierer. Resultatet vil ofte påvirkes av eksterne faktorer utenfor boets kontroll, herunder motpartens betalingsvne og oppfølging fra politi og påtalemyndighet. I boene med borevisor er det tilført mer midler totalt gjennom bobehandlingen og fra omstøtelige og erstatningsbetingende forhold, og de har et større overskudd til fordeling på kreditorerne.

I boene hvor borevisor er besluttet oppnevnt, har borevisor selv vært den direkte kilden til avdekking av mer enn halvparten av de omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forhold. Borevisor avdekker primært omstøtelige gaver, ekstraordinære betalinger og transaksjoner som har repre-

sentert en betydelig forfordeling. Dette har også nær sammenheng med forhold som anses å være erstatningsbetingende i henhold til aksjeloven og/eller alminnelige ulovfestede erstatningsregler. Vurdering av insolvenstidspunktet, med tanke på styrets handleplikt og oppbudspunktet i tiden etter insolvenstidspunktet, har også stått sentralt i forbindelse med avdekking av erstatningsbetingende og strafferettslige forhold.

Siden borevisorplikten og nytten av å bruke borevisor i bobehandlingen ble vurdert av Falkangerutvalget og i forbindelse med Melhusprosjektet på 1990-tallet, er det fortsatt slik i dag at borevisor svært sjelden oppnevnes. Manglende oppnevning skjer på tross av kunnskap om at borevisor har en positiv innvirkning på bobehandlingen til konkursrammede selskaper, noe som også dokumenteres gjennom denne studien. For lite fokus på bruk av borevisor og utilstrekkelig finansiering av boets arbeid står i veien for en fullverdig bobehandling. Her ligger et viktig forbedringspotensial i kampen mot økonomisk kriminalitet.

Representativt utvalg

Det var som utgangspunkt ikke forventet å være betydelige forskjeller mellom de to gruppene i forhold til størrelse og kompleksitet. Den største forskjellen er lagt til grunn å være hvorvidt borevisor var oppnevnt eller ikke. Det er effekten av dette som har blitt målt i denne studien.

Revisjon og Regnskap:

Har du papirutgaven har du også nettutgaven

Alle med abonnement på Revisjon og Regnskap har tilgang til utgivelser fra og med nr. 5 2003 på revregn.no, eller via revisorforeningen.no.

Slik gjør du det

Første gang du logger deg inn, bruker du abonnementsnummeret (medlemmer i Revisorforeningen bruker sitt åttesifrede medlemsnummer) både som brukernavn og som passord. Abonnementsnummeret er trykt bak på bladet sammen med adressen (sjekk før du river av plasten bladet vanligvis er pakket i).

Endre passord hvis du vil

Du kan selv endre passordet når du måtte ønske det. Det anbefales en kombinasjon av bokstaver og tall og min. fem tegn. Hvis du allerede har hatt påloggingsmuligheter på revisorforeningen.no, benyttes ditt eksisterende passord i stedet for abonnementsnummer/medlemsnummer.

The screenshot shows the website for 'REVISJON OG REGNSKAP'. At the top, there is a search bar with the text 'Søkefrase' and a 'Søk' button. Below the search bar is a navigation menu with links: 'Siste utgave', 'Tidligere utgaver', 'Forfatterregister', 'Emneregister', and 'Innlogget'. The main content area features a large image of the journal cover for issue 7/2017, titled 'REVISJON OG REGNSKAP' with the subtitle 'Observasjoner fra praksis'. To the right of the cover is the 'Innhold nummer 7/2017' section, which lists several articles under different categories: 'KOMMENTAREN' (with a link to 'Når risikovurdering er nødvendig'), 'AKTUELT' (with a link to 'Aktuelt'), 'AVGIFTSADVOKATEN SVARER' (with a link to 'Avgiftsadvokaten svarer'), 'SPØR ADVOKATEN' (with a link to 'Er det mulig å trekke seg fra inngåtte avtaler?'), and 'FORSKNING OG REVISJON' (with a link to 'Forskning og revisjon'). At the bottom left, there is a link 'Les som bla-PDF' and a 'Mest lest' section with a link to 'Mye usikkerhet ved avvikling av aksjeselskaper'.

Om casestudien

Utvalg

Utvalget består av 30 konkurs- og tvangsoppløsningsbo ved Oslo byfogdembete i perioden 1. juli 2014 til 30. juni 2015. Det er konkursrammede aksjeselskaper som har fått bobehandlingen avsluttet (ferdigbehandlet) i denne perioden som er utgangspunktet for utvelgelsen. Utvalget er delt i to hvor den ene gruppen er bo uten borevisor og den andre gruppen er bo med borevisor. Det er 15 bo i hver gruppe. Gruppen av bo med borevisor omfatter alle bo av denne kategorien som er behandlet i perioden, mens sammenligningsgruppen er et representativt utvalg av bo uten borevisor. Nedenfor fremgår en oppsummering av utvalget, herunder fordelingen mellom utlodningsbo og innstillingsbo.

Tabell 8. Populasjon og utvalg

Antall	Ferdigbehandlede AS Oslo byfogdembete 1.7.2014 – 30.6.2015	Utvalgsgruppe av bo uten borevisor*	Utvalgsgruppe av bo med borevisor**
Utlodningsbo	161	15	6
Innstillingsbo	633	0	9
Sum	794	15	15

* Selskaper med balansesum større enn 20 mill. kr og/eller antall ansatte større enn 10 årsverk ifølge siste offentliggjorte årsregnskap

** Antall bo hvor borevisor har vært oppnevnt basert på opplysninger fra Konkursregisteret

Trekk ved boene i utvalget

Størrelse

Tall fra siste innsendte årsregnskap for de utvalgte boene med og uten borevisor tilsier at en står overfor to grupper av lignende størrelse, målt i driftsinntekter, balansesum og antall årsverk. At boene med og uten borevisor er sammenlignbare i forhold til størrelse, vil som utgangspunkt underbygge en forventning om at resultatet av bobehandlingen ikke skulle bli så altfor forskjellig i de to gruppene. Det er imidlertid mange faktorer som påvirker kompleksiteten av hvert enkelt bo, slik som kontraktsmessige forpliktelser, pågående konflikter (tvister) og panterettslige problemstillinger.

Kompleksitet

Det er flere konsernselskaper, større eierspredning og mindre personlig eierskap i boene med borevisor, noe som kan gi opphav til flere transaksjoner med nærstående parter. I boene uten borevisor har flere av selskapene drevet med engros- og detaljhandel, samt restaurantvirksomhet, hvor det kan være aktuelt å påberope styreansvar i forbindelse med manglende styring og kontroll med kontantomsetning, herunder som følge av blant annet tyveri og underslag. I mitt utvalg er denne typen næring ikke representert i boene med borevisor. Selskaper innenfor bygg og anlegg, samt rørlegger- og ventilasjonsarbeid, er også næringer som er hyppig representert i boene uten borevisor, hvor blant annet uoppfylte kontrakter vil kunne by på utfordringer. Bobehandlingstiden i boene med borevisor er lengre enn i boene uten borevisor, noe som primært skyldes tvister som pågår over flere år. I boene med borevisor er tjenesteytende næringer klart dominerende.

Selv om utvalget er lite, er det lagt til grunn at utvalget er tilstrekkelig representativt til at det er mulig å trekke generelle konklusjoner på grunnlag av observasjonene.

Fremgangsmåte

Konklusjoner trekkes basert på analyse av konkursinnberetninger som er innsendt til Konkursregisteret for de aktuelle boene. I første omgang er de omstøtelige og erstatningsbetingende kvantifisert med beløp i tabeller, og deretter er det foretatt en skjønnsmessig fordeling av beløpene mellom bostyrer og borevisor basert på den informasjonen som fremgår i innberetningene. De straffbare forholdene er kvantifisert gjennom angivelse av «ja» eller «nei» på spørsmålet om det er avdekket straffbare forhold. Samtidig er det foretatt en vurdering av hvorvidt de straffbare forholdene er avdekket i fellesskap eller av bostyrer/borevisor alene. Forholdene er kun klassifisert som straffbare når de er vesentlige nok til at bostyrer har besluttet å anmelde forholdene til påtalemyndigheten og/eller skattemyndighetene. Hensikten med å foreta en fordeling mellom bostyrer og borevisor er å undersøke hvilken part som har vært hovedkilden til avdekking av de omstøtelige, erstatningsbetingende og straffbare forholdene i det enkelte boet (den direkte effekten borevisor har på bobehandlingen), mens kvantifiseringene bidrar til å underbygge andre direkte og indirekte effekter ved å oppnevne borevisor.

Referanseliste

Brønnøysundregistrene. Statistikk_Sist besøkt 1.mai 2017. brreg.no/produkter-og-tjenester/statistikk/konkursregisteret/

Dahle-Eliassen, Jon Neergaard, Anders Hjelle og Eirik Horjen. 2003. *Mulige årsaker til og konsekvenser av økonomisk kriminalitet i konkurssaker: en sammenligning fra 1992 til 2002*. Sandvika: Forfatterne.

Grimstad, Erling, Sverre Lileng, Bjørn Egil Eriksen, Ståle Gundersen, Kari Kval-Engstad og Arnt-Åge Mathisen. 1993. *Bostyrers- og borevisors rapport: politiets- og påtalemyndighetens behov for informasjon*. Økokrims skriftserie. Vol. 6. Oslo: Økokrim.

Heimgård, Vibeke, Åse Larsen og Siri Karlsen. 1991. *Økonomisk kriminalitet bak Konkurs*. Sandvika: Forfatterne.

Justis- og beredskapsdepartementet. G-05/2014. *Justis- og beredskapsdepartementets særskilte garantiordning til videre bobehandling i boer der det er mistanke om økonomisk kriminalitet*.

Konkursrådet. 2010. «Huskeliste ved borevisjon». Sist besøkt 14. mai 2017. konkursradet.no/huskeliste-ved-borevisjon.308.335.no.html

Konkursrådet. 2010. «Uttalelse nr. 55 – Bruk av revisor under bobehandling»

gen». Sist besøkt 7. mai 2017. www.konkursradet.no/uttalelse-nr-55-bruk-av-revisor-under-bobehandlingen.5.305.208-308.137.html

Konkursrådet. 2013. «Revisjon av boregnskap». Sist besøkt 14. mai 2017. www.konkursradet.no/revisjon-av-boregnskap.308.097.no.html.

Krogsvold, Eugenia. 2016. *Omstøtelse, erstatning og straff ved konkurs og tvangsoppløsning. Bruk av revisor i bobehandlingen og effekten dette har. En empirisk analyse av 30 konkurs- og tvangsoppløsningsbo i perioden 1. juli 2014 til 30. juni 2015*. Oslo: Handelshøyskolen BI.

Langli, John Christian, og Per Espen Ramnefjell. 1998. *Konkurs! Oppfatninger om konkursskriminalitet og konkursinstituttets utforming og virkemåte blant aktører*

involvert i avdekking og etterforskning av straffbare forhold. Forskningsprogrammet om økonomisk kriminalitet. Vol. 43. Oslo: Norges forskningsråd.

Langli, John Christian. 1994. *Konkursskriminalitet: en empirisk analyse av aksjeselskaper som har gått konkurs*. Arbeidsnotat (Handelshøyskolen BI: 1994–1996: trykt utg.). Vol. 71. Sandvika: Handelshøyskolen BI.

Langli, John Christian. 2001. *Konkursskriminalitet i Norge*. Forskningsprogrammet om økonomisk kriminalitet. Vol. 46. Oslo: Statistisk sentralbyrå.

Lov om aksjeselskaper (aksjeloven). L13.06.1997 nr. 44.

Lov om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven). L08.06.1984 nr. 59.

Lov om gjeldsforhandling og konkurs (konkursloven). L08.06.1984 nr. 58.

Lov om pant (panteloven). L08.02.1980 nr. 2.

Lov om revisjon og revisorer (revisorloven). L15.01.1999 nr. 2.

Melhus, Kjell. 1992. *Rapport om prosjektet «Tiltak mot økonomisk kriminalitet – styrking av skifterettens økonomiske kompetanse i behandlingen av konkursboer»*. Oslo: Collegium Coopers & Lybrand.

NOU 1993: 16. Etterkontroll av konkurslovgivningen m.v.

Ot.prp. nr. 26 (1998–1999). Om lov om endringer i konkurs- og pantelovgivningen m.v.

Del III – Nye krav til kassasystemer

Brukerkrav

Seniorrådgiver
Inger Helene Iversen
Skattedirektoratet, Rettsavdelingen

Seniorrådgiver
Rune Tystad
Skattedirektoratet, Rettsavdelingen

I de to foregående artiklene¹ tok vi for oss hvilke krav som stilles til kassasystemer og til leverandører av slike systemer etter kassasystemlova og kassasystemforskrifta. Denne artikkelen gir en omtale av de nye kravene for de bokføringspliktige.

Hvem må ta i bruk produkterklærte kassasystem?

Bokføringspliktige med kontantsalg
Bokføringspliktige skal registrere og dokumentere kontantsalg ved bruk av kassasystem med produkterklæring som tilfredsstillende krav i kassasystemlova og kassasystemforskrifta, jf. kassasystemlova § 10a. (Se omtale av unntak senere i artikkelen.) I bokføringsforskriften presiseres det at det er forbud mot andre kassasystem i virksomheten enn de som har produkterklæring, jf. forskriftens § 5–3–3.

Hvem som har bokføringsplikt, er regulert i bokføringsloven § 2. Alle som har årsregnskapsplikt, har bokføringsplikt. Dersom en virksomhet ikke har årsregnskapsplikt, er bokføringsplikten betinget av at virksomheten er skatte- eller merverdiavgiftspliktig². Skattedirektoratet har tatt stilling til om idrettslag som har skatte- og avgiftsfritt kiosksalg har plikt til å benytte kassasystem for kioskvirksomheten dersom laget er skatte- og/eller avgiftspliktig på

2 Plikt til å levere skattemelding for formues- og inntektskatt mv. etter skatteforvaltningsloven § 8-2 eller plikt til å levere skattemelding for merverdiavgift etter skatteforvaltningsloven § 8-3. Se bokføringsloven § 2 annet ledd.

Senest fra 1. januar 2019 må bokføringspliktige med kontantsalg ta i bruk kassasystem som tilfredsstillende det nye regelverket.¹ Fra dette tidspunktet trer det også i kraft flere bestemmelser i bokføringsforskriften²³ om bl.a. bruk av slike kassasystemer. Det er viktig at bokføringspliktige som ennå ikke har oppgradert sitt kassasystem eller anskaffet nytt kassasystem, tar nødvendige skritt for å få dette på plass i god tid før 1. januar 2019. Dersom den bokføringspliktige ikke tar i bruk et produkterklært kassasystem, kan det ilegges overtredelsesgebyr.

1 Se bokføringsloven § 10 a i kraft fra 1. januar 2019.

2 Se forskrift 20. desember 2016 nr. 1752 om endring i forskrift om bokføring.

annet grunnlag, f.eks. for salg av annonser³. Skattedirektoratet kom til at så lenge omsetningen fra kioskvirksomheten ikke medfører skatte- eller avgiftsplikt, vil det ikke være krav om å benytte kassasystem

3 Se uttalelse av 26. september 2017 Har idrettslag med kiosksalg plikt til å benytte kassasystem?

1 Revisjon og Regnskap nr. 8/2017 (del I) og nr. 1/2018 (del II).